
МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 378.147:34(477)(4-6ЄС)

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.2.16>

І. М. Городиський

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державного управління
Українського католицького університету

РЕФОРМУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: РЕТРОСПЕКТИВА І ВИКЛИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано ретроспективу процесу реформування юридичної освіти в Україні від початку 2000-х рр. до сьогодення. Значна увага приділяється визначенню ключових викликів правничої освіти на сучасному етапі, таких як модернізація навчальних програм, скорочення кількості випускників правничих шкіл, впровадження практично-орієнтованого навчання, а також подолання проблем академічної доброчесності та ін. У статті підкреслюється важливість реформування юридичної освіти для забезпечення високих професійних стандартів, адаптації до потреб сучасного суспільства та економіки, а також виконання вимог європейської інтеграції.

Проаналізовано ключові концепції та пропозиції щодо реформування, які були представлені протягом останніх двох десятиліть, та констатовано, що жодну з них не було повністю реалізовано повністю, попри окремі кроки, які дозволили підвищити прозорість та об'єктивність відбору майбутніх правників та перевірку їх кваліфікацій.

У статті зазначено, що процес реформування продовжується навіть під час повномасштабного вторгнення, і у 2023 році випускники магістерських програм вперше склали єдиний державний кваліфікаційний іспит. Крім цього, у 2023 році Комітет з правової політики Верховної Ради України затвердив склад Робочої групи з реформування юридичної освіти, що свідчить про важливість цього питання для українського уряду.

Реформа юридичної освіти стала однією із вимог на шляху європейської інтеграції України. З точки зору Європейського Союзу, юридична освіта є запорукою верховенства права та виконання зобов'язань, щодо членства в об'єднанні.

Висновок статті підкреслює, що реформування юридичної освіти є ключовим фактором для зміцнення верховенства права та забезпечення відповідності європейським стандартам, що, в свою чергу, є необхідною умовою для подальшої європейської інтеграції України.

Ключові слова: юридична освіта, правнича освіта, реформування юридичної освіти, європейська інтеграція України, верховенство права, освіта, правничі школи.

Постановка проблеми. Професія юриста, як і деякі інші професії, зокрема медичні, є регульованою. У зв'язку із цим велика увага з боку держави приділяється не лише забезпеченню належних професійних стандартів і гарантій, а й рівня якості освіти.

Система юридичної освіти в Україні пройшла трансформацію з часу отримання незалежності, зокрема суттєво зросла кількість закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку правників (з 6 у 1991 р. до бл. 200 у 2024 р.). Попри зміни, в рамках Болонського процесу,

юридична освіта залишається багато в чому консервативною і орієнтованою на процес, а не результат.

Попри те, що потреба і практичні кроки щодо вдосконалення і реформування юридичної освіти обговорюються і вживаються із початку 2000-х рр., однак саме зараз, коли Європейський Союз (надалі – ЄС) називає цю реформу серед вимог, які Україна має виконати на шляху євроінтеграції її актуальність кратно зросла. Все це зумовлює потребу у аналізі ретроспективи процесу реформування юридичної освіти у контексті вступу України в ЄС.

Стан дослідження проблеми.

Різні аспекти реформування юридичної освіти України розглядалися в працях таких дослідників, як В.М. Бурдін [1], С.Л. Кошарновська [2], М.В. Кравчука, [3], О.О. Крижевська, А.В. Крижевський [4], У. Парпан [5], Н.Д. Янчук [6] та ін. Водночас, комплексного дослідження ретроспективи реформування юридичної освіти в Україні до цього часу не проводилося.

Метою статті є оцінка актуальних проблем та викликів, з якими стикається юридична освіта в контексті європейської інтеграції України на основі аналізу процесу реформування системи юридичної освіти в Україні в 2000-х–2020-х рр.

Виклад основного матеріалу. Правнича (юридична) освіта є важливим елементом побудови демократичного суспільства на основі принципів верховенства права та захисту прав людини. Це пов'язане, у першу чергу, із тією роллю, яку правники відіграють у суспільстві. Як слушно вказує українська дослідниця С. Л. Кошарновська особлива роль юридичної освіти пов'язана із тим, що вона «ґрунтується на захисті базових демократичних цінностей, дієво впливає на побудову правової держави, утвердження в ній принципу верховенства права та захист прав і свобод людини» [2].

Твердження щодо ролі правників в демократичному суспільстві вірне і щодо інших держав. Зокрема, американський правник українського походження Б. Витвицький відзначав, що: «У США, найбільшій та найскладнішій економіці у світі, юристи посідають центральну

роль у політичному житті, а також у бізнесі» [7, с. 30].

Якість підготовки майбутніх юристів прямо впливає на їх подальшу діяльність, зокрема у етичному та професійному вимірі. У зв'язку із цим Україна, на шляху до розбудови суспільства, заснованого на правилах (англ. Rule-based society), європейської інтеграції, повинна переосмислити ту структуру юридичної освіти, яка, багато в чому, залишилася ще з радянських часів і знайти модель, яка б відповідала на виклики, що існують.

Ведучи мову про термін «юридичну освіту» ми говоримо винятково про спеціалізовані правничі програми на рівні університетів (вищу освіту). Питання юридичної освіти в середніх школах, викладання правничих курсів на інших програмах в закладах вищої освіти, інших освітніх юридичних форматів в цій статті не розглядаються.

Наразі, вища юридична освіта в Україні передбачає здобуття двох ступенів (бакалавра та магістра), з яких лише магістерський ступінь дає доступ до регульованих професій (судді, адвоката, нотаріуса, прокурора), а бакалаврський ступінь дає можливість працювати на окремих посадах, зокрема помічників адвоката, судді та ін. Навчання триває 5,5–6 років, з яких 4 роки на бакалавраті і 1,5–2 на магістратурі.

Отримати юридичну освіту можна за двома спеціальностями (081 «Право» та 283 «Міжнародне право») та у двох типах закладів вищої освіти (надалі – ЗВО) – класичних університетах та «відомчих закладах» різних органів влади, зокрема університети внутрішніх справ (Міністерства внутрішніх справ, надалі – МВС), Міністерства юстиції (напр., Пенітенціарна академія України), Служби безпеки України (надалі – СБУ) і т. п. Така структура, поділ на спеціальності і поширення юридичних програм пов'язані із спадщиною радянської системи вищої освіти.

У тій чи іншій формі, різні проблеми юридичної освіти в Україні артикулюються як дослідниками, так і в рамках пропозицій щодо реформування юридичної освіти. Зокрема, у та Концепції розвитку юридичної освіти 2020 р., як відповідні про-

блеми було виділено: недостатній рівень теоретичних знань і практичних навичок у значної частини випускників правничих шкіл України; брак уваги до формування у здобувачів юридичної освіти цілісного світогляду правника з розумінням суспільної місії, цінностей і значення правничої професії для утвердження верховенства права у сучасному демократичному суспільстві; непрозора система формування державного замовлення на підготовку правників; відсутність ефективної внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладах вищої освіти; не досить висока якість наукових досліджень у сфері права та їхня невідповідність сучасним потребам держави та суспільства; надмірна кількість закладів вищої освіти, що готують правників; низький рівень працевлаштування випускників правничих шкіл [8].

В сфері юридичної освіти, на нашу думку існує ціла низка системних та інституційних проблем, які потребують розв'язання, зокрема такими, на нашу думку, є:

1. Якість та актуальність навчальних програм і підходів, їхня формальність та застарілість, неадаптованість до запитів суспільства та економіки.

2. Питання надмірної кількості випускників правничих шкіл.

3. Проблема кількості правничих шкіл, в тому числі відомчих ЗВО системи СБУ, МВС, Мін'юсту та ін.

4. Брак практично-орієнтованого навчання, співпраці із реальним сектором, в тому числі професійними об'єднаннями правників.

5. Виклики академічної доброчесності та корупції.

Зрозуміло, що це лише частина тих питань, які необхідно розв'язати в процесі реформування.

Усвідомлення необхідності вдосконалення юридичної освіти для розв'язання цих задач на рівні держави існувало з початку 2000-х рр. Це було пов'язано із тим, що через розвиток ринкової економіки з'явилося багато нових галузей економіки і суспільного життя, які потребували юридичних експертів з питань, які раніше не викладалися в правничих школах.

Для вирішення цього питання Кабінет Міністрів України 10 квітня 2005 р. затвердив «Програму розвитку юридичної освіти на період до 2005 року». Згідно із нею завданнями із розвитку юридичної освіти були визначені: розробка і вдосконалення відповідної нормативної бази; розробка обґрунтованого кількісного прогнозу України у юридичних кадрах; визначення оптимальної мережі правничих шкіл; вдосконалення змісту навчальних програм, розробка державних стандартів та ін. [9].

Реформування юридичної освіти, як одне із ключових завдань реформи в правовій сфері, обговорюється освітнім та експертним середовищем з кінця 2000-х років, особливо активно – у період 2014–2015 рр., після Революції Гідності [10]. В той час, робота над цим питанням розпочалася у академічного середовищі спільно із іноземними колегами [11] та потрапила у фокус низки міжнародних організацій та проєктів в Україні, зокрема Програми USAID «Справедливе правосуддя» (з 2016 року «Нове правосуддя», з 2021 року «Правосуддя для всіх») [12] та Координатора проєктів ОБСЄ в Україні [13].

Згодом, це питання з'явилося у фокусі і низки неурядових організацій, які як стратегічно сфокусовані на питанні реформування юридичної освіти (Commission on Legal Education and Awareness [14]), так і є одним із ключових напрямків діяльності (Фундація «Де-Юре» [15]). Проблемою вдосконалення юридичної освіти почали займатися і професійні правничі об'єднання, в основному адвокатів, зокрема Асоціація правників України [16] та Національна асоціація адвокатів України [17].

У 2021 р. Асоціацією правників України в співпраці із низкою інших організацій та проєктів було започатковано перший щорічний Рейтинг правничих шкіл [18]. Метою Рейтингу було подальше стимулювання підвищення якості правничої освіти. До Рейтингу увійшли 59 українських університетів оцінених за комплексною методологією. На час воєнного стану підготовку та публікацію Рейтингу було призупинено.

Загалом, протягом 2009–2024 рр., було презентовано та обговорено цілу

низку концепцій реформування юридичної освіти в Україні. Серед них заслуговують на увагу Концепція розвитку вищої юридичної освіти в Україні опублікована у 2009 р. [19], проєкт Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії опублікована у 2016 р. [20]. Концепція розвитку юридичної освіти опублікована Комітетом з питань освіти і науки Верховної Ради у 2020 р. [8] та ін.

Основний фокус цих концепцій та обговорень був спрямований на зміну структури юридичної освіти в Україні із двоступеневої (бакалавр/магістр) на т.зв. «наскрізну магістратуру», без проміжних рівнів або ж запровадження змішаної моделі, яка б передбачала попереднє навчання на інших спеціальностях і згодом можливість отримання магістерського ступеню по кількох освітніх траєкторіях.

Жодну з цих концепцій не було реалізовано повністю і усі вони викликали жваві дискусії, обговорення і критику. Наприклад, Н. Д. Янчук, зазначає, що їхні положення «отримали неоднозначну оцінку, а то й цілковите несприйняття частиною академічної спільноти і практиків» [6, с. 311].

Тим не менше, протягом цього часу було прийнято низку важливих практичних кроків до реформування юридичної освіти в Україні. Першим із них стало прийняття Кабінетом Міністрів України Розпорядження № 121-р від 27 січня 2016 р. «Про проведення у 2016 році як експерименту вступних випробувань під час вступу на основі ступеня бакалавра на навчання для здобуття ступеня магістра за спеціальністю 081 «Право» з використанням організаційно-технологічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання» [21]. На думку В. М. Бурдіна саме це Розпорядження стало «Початком істотного реформування юридичної освіти» [1, с. 3].

Згідно із ним випускники бакалавратів при вступі на магістерські програми справа складала не внутрішні іспити університетів, а Єдине фахове вступне випробування (надалі – ЄФВВ). Цей підхід дозволив

вступникам подавати документи на вступ у різні університети та самостійно обирати місце навчання залежно від місця в рейтингу. Із 2017 р. таке оцінювання стало обов'язковим для вступу на всі магістерські програми з права.

Важливим кроком стало внесення 29 вересня 2017 р. до Верховної Ради проєкту Закону «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» [22]. Основними його пропозиціями стали: визначення переліку юридичних професій (суддя, адвокат, прокурор, нотаріус); виключення можливості підготовки юристів правничими школами в рамках відомчих університетів, ліквідація заочної та післядипломної юридичної освіти; запровадження «наскрізної магістратури» із виключенням двоступеневої юридичної освіти; поглиблене вивчення офіційних мов Ради Європи та вдосконалення практичної підготовки в рамках навчання; посилення вимог до викладачів права і правничих шкіл.

Особливу увагу привернули пропозиції, які передбачали усі ті, хто має вищу юридичну освіту, але не займається професійною діяльністю в рамках однієї з чотирьох правничих професій, після п'яти років зі вступу Закону в дію зобов'язані скласти Єдиний державний кваліфікаційний іспит (надалі – ЄДКІ) на підтвердження для визнання своїх кваліфікацій і знань з права [22].

Саме останнє положення викликало чи не найбільшу критику. З точки зору В. М. Бурдіна «одним нормативно-правовим актом в один «прекрасний момент» вся існуюча система юридичної освіти може бути поставлена з ніг на голову» [1, с. 11].

Критикувалися й інші положення проєкту. Зокрема, О. О. Крижевська та А. В. Крижевський твердили, що ці законодавчі пропозиції: «виглядають суперечливими з погляду принципу дії закону в часі, сумнівними з огляду на звуження обсягу гарантованих прав і свобод людини, отже, неприйнятними з таких підстав» [4, с. 75]. Своєю чергою, на думку Н. Д. Янчук: «численні недоліки та спірні положення такі програмні документи здатні нанести вітчизняній системі підготовки юридич-

них кадрів значної шкоди та призвести до великих втрат» [6, с. 316].

Зрештою, цей законопроект так і не було винесено на голосування і у 2019 році його було відкликано.

Процес реформування продовжилися і після початку повномасштабного вторгнення. У 2023 році випускники магістерських програм із права уперше склали Єдиний державний кваліфікаційний іспит (ЄДКІ), який теж ґрунтується на методиці «зовнішнього незалежного оцінювання». Згідно з ним, усі випускники централізовано складають стандартизований іспит, результати якого є підставою для надання їм магістерського ступеню. Водночас він не означає доступу до професії, для чого слід складати окремі випробовування.

Крім цих важливих кроків, одним із найважливіших підсумків дискурсу щодо реформування юридичної освіти, став загальний консенсус зацікавлених сторін стосовно того, що це питання є одним із ключових факторів, який впливає на стан верховенства права в Україні. Водночас можна констатувати, що попри окремі успішні рішення (впровадження ЄФВВ та ЄДКІ), ключових цілей реформування не вдалося досягнути і основні інституційні та системні проблеми юридичної освіти не розв'язані, що обумовлює потребу в подальших практичних кроках щодо її реформування в ході європейської інтеграції України.

Розуміння важливості реформування юридичної освіти в Україні в контексті європейського вибору України існувало задовго до отримання Україною статусу кандидата в члени ЄС та початку переговорного процесу. Ще у 2020 р. О. О. Крижевська та А. В. Крижевський наголошували, що: «Україна після Революції гідності спрямувала вектори свого розвитку на всебічне впровадження європейських стандартів життя з метою поступового входження до європейського цивілізаційного простору на засадах рівноправного членства. За позиціонування приналежності до європейської культурної та правової традиції, одним із головних інтегральних напрямів реформ в Україні було визначено освітній» [4, с. 81].

Окрім того власне і ЄС артикулює потребу у реформуванні юридичної освіти,

як передумову вступу в об'єднання. Зокрема, у Звіті Європейської комісії, Європейського парламенту, Ради ЄС та ін. щодо вступу України за 2023 рік, йдеться, що «Високоякісна та вільна від корупції юридична освіта та підготовка фахівців у сфері правосуддя та правоохоронних органів є ключовими для зміцнення верховенства права та виконання зобов'язань щодо членства в ЄС» [23].

Як ключові завдання процесу реформування юридичної освіти європейські колеги виділяють:

- чітке інституційне розмежування юридичної освіти та підготовки правоохоронних органів;
- посилення стандартів прийому та ліцензування юридичних шкіл;
- забезпечення прозорого та справедливого (заснованого на заслугах) розподілу державних коштів для підготовки майбутніх юристів;
- модернізація навчальних програм з акцентом на етику, практичну підготовку, право ЄС та міжнародні обміни;
- впровадження ЄДКІ;
- боротьба з корупцією та плагіатом [23].

Для реалізації цієї вимоги 14 грудня 2023 р. Комітет з правової політики Верховної Ради України затвердив склад Робочої групи з реформування юридичної освіти. До її складу ввійшли народні депутати, представники уряду, правничих професій та міжнародних організацій [24]. Згідно із анонсами, Робоча група повинна була напрацювати пропозиції щодо реформування юридичної освіти із врахуванням вимог Європейського Союзу до 30 червня 2024 р., проте станом на липень інформації про відповідні проекти законодавчих та підзаконних актів немає.

Тим не менше, закріплення питання реформування правничої освіти як однієї із вимог процесу європейської інтеграції України є свідченням як важливості цього питання для українського суспільства, так і певною гарантією, що, зрештою, ключові пункти реформування будуть розв'язані. Очевидно, найбільш дражливі питання – зокрема втрата відомчими закладами системи СБУ, МВС та ін. можливості підготовки правників, отримуватимуть значний опір з боку цих середовищ. Проте без

модернізації освітнього процесу, в тому числі і особливо в сфері права, вирішення питань із відбудови України і забезпечення верховенства права та захисту прав людини буде суттєво ускладненим.

Висновки. Реформування юридичної освіти в Україні є необхідним кроком для забезпечення високих професійних стандартів професії правника в Україні. Це обумовлено і значною кількістю проблем, включно із застарілими навчальними програмами, надмірною кількістю правничих шкіл, браком практично-орієнтованого навчання, викликами академічної доброчесності та ін. Концепції реформування, представлені протягом останніх двох десятиліть, хоча і викликали жваві дискусії, не були повністю реалізовані.

Протягом останніх двох десятиліть було запропоновано цілу низку концепцій із реформування юридичної освіти і зроблені практичні кроки на шляху до їх втілення. Зокрема, впровадження ЄФВВ та ЄДКІ стали важливими кроками у напрямку реформування. Однак, ключові цілі реформування не було досягнуто, і основні інституційні та системні проблеми залишаються невирішеними.

Важливість реформування юридичної освіти визнається як на національному рівні, так і в контексті європейської інтеграції. Європейський Союз визначає високоякісну юридичну освіту та підготовку фахівців у сфері правосуддя серед ключових факторів для підвищення рівня верховенства права в Україні та виконання зобов'язань щодо членства в ЄС.

Продовження реформування юридичної освіти в Україні є невід'ємною частиною процесу євроінтеграції. Зокрема, модернізація навчальних програм, посилення стандартів прийому та ліцензування юридичних шкіл, боротьба з корупцією та плагіатом, а також забезпечення прозорого розподілу державних коштів є критичними завданнями для досягнення цих цілей.

Список використаної літератури:

1. Бурдін В. Реформування юридичної освіти в Україні: реалії та перспективи *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2018. Вип. 66. С. 3-13.
2. Кошарновська С. Л. Проблеми реформування юридичної освіти в Україні.

- Юридична освіта – майбутній капітал України: матеріали Круглого столу, присвяченого Дню працівника освіти, Харків, 29 вересня 2023 р. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди,. Харків, 2023. С. 33-35.
3. Кравчук М.В. Основні напрями реформування та стандартизації вищої юридичної освіти. *Порівняльно-правові дослідження*. 2009. № 1. С. 161-167.
4. Крижевська О. О., Крижевський А. В. Державна політика у сфері юридичної освіти: актуальні питання. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. № 88. С. 75-84.
5. Парпан У. Реформування юридичної освіти: зарубіжний досвід та українські реалії/ *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : *Юридичні науки*. 2017. № 861. С. 320-327.
6. Янчук Н.Д. Реформування юридичної освіти в Україні: осмислення та перспективи. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 311-316.
7. Витвицький Б. Верховенство права, засаднича справедливість, історія та роль правників. Л.: Центр Дністрянського. 2024. 63 с.
8. Концепція розвитку юридичної освіти 2020 р. *Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій*. URL : https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75465.html
9. Програма розвитку юридичної освіти на період до 2005 року: затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2001 р. N 344. *Офіційний вісник України* від 27.04.2001 – 2001 р., № 15, стор. 33.
10. У МОН обговорили національний стандарт юридичної освіти : 29.10.2014. *Кабінет Міністрів України*. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/247717077>
11. Біла книга з реформування української юридичної освіти (за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції «Європеїзація української юридичної освіти: німецько-український досвід» / Київ, 21 і 22 листопада 2014 ; Федеральне міністерство освіти і науки Федеративної Республіки Німеччина ; Університет імені Георга Августа м. Геттінгена, юридичний факультет ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка, юридичний факультет ; Центр німецького права ; Німецько-український правознавчий діалог / Упоряд-

- ники: Роман Мельник, Олена Шаблій, Бернгард Шлоер. – Київ : Корпорація «Науковий парк Київський університет імені Тараса Шевченка» ; Панов, 2015. – 360 с.
12. USAID efforts to support legal education reform in Ukraine. *USAID*. URL : https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2019/04/NJ_Brochure_Legal_Education_Apr_2019_WEB_ENG.pdf
13. OSCE presents concept for legal education reform in Ukraine : 20 September 2016. *OSCE*. URL : <https://www.osce.org/ukraine/265696>
14. Commission on Legal Education and Awareness. URL : <https://www.facebook.com/Legal.Edu.Awr/>
15. Правнича освіта й доступ до правничої професії. *Фундація Де-Юре*. URL : <https://dejure.foundation/legaleducation/>
16. Комісія при АПУ з питань удосконалення юридичної освіти. *Асоціація правників України*. URL : https://www.uba.ua/eng/structure/7/UBA_Commission_on_improving_the_legal_education
17. Комітет з питань юридичної освіти та науки. *Національна асоціація адвокатів України*. URL : <https://unba.org.ua/komitety#>
18. Перший щорічний Рейтинг правничих шкіл: презентація та пресконференція: 07.09.2021. *Асоціація правників України*. URL : <https://uba.ua/eng/news/8600>
19. Концепція розвитку вищої юридичної освіти в Україні (редакція від 14.10.2009 р.). URL : http://old.univer.km.ua/doc/концепс.htm#_Точ243311774
20. Проект Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії 2016 р. *Міністерство освіти і науки України*. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/konczepczya-reformuvannya-pravnichoyi-osviti-09.09.2016-proekt.doc>
21. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 121-р від 27 січня 2016 року. *Офіційний вісник України* офіційне видання від 11.03.2016 – 2016 р., № 18, стор. 471, стаття 744, код акта 80983/2016
22. Проект Закону про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії від 28.09.2017. *Законодавство України*. URL : https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613.
23. *Ukraine2023Report*. European Commission. 2023. URL : https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf
24. Рішення Комітету з питань правової політики від 14 грудня 2023 року (протокол № 150) : Додаток «Персональний склад робочої групи з питань реформування юридичної освіти». *Інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАН України*. URL : <https://lawmaking.academy/wp-content/uploads/Sklad-Robocha-grupa.pdf>

Horodyskyy I. Reforming legal education in Ukraine: retrospective and challenges of European integration in Ukraine

The article analyzes the historical development and process of reforming legal education in Ukraine from the early 2000s to the present. Attention is paid to identifying the key challenges of legal education reform at the current stage, such as modernization of educational programs, reduction of the number of graduates of law schools, implementation of practice-oriented education, as well as overcoming problems of academic integrity and corruption. The article emphasizes the importance of reforming legal education to ensure high professional standards, adaptation to the needs of modern society and economy, as well as fulfillment of the requirements of the EU integration.

The key concepts and proposals for reform, which were presented during the last two decades, were analyzed, and it was assessed that none of them were fully implemented, despite certain steps that allowed to increase the transparency and objectivity of the admissions to the law schools and the confirmation of their qualifications.

The article notes that the reform process continues even during a full-scale invasion, and in 2023 graduates of LL.M. programs were taken a qualifying exam for the first time. In addition, in 2023 the Legal Affairs Committee of the Ukrainian Parliament approved the composition of the Working Group on Reforming Legal Education, which indicates the importance of this issue for the Ukrainian government.

In addition, the reform of legal education has become one of the requirements on the path of integration of Ukraine to the European Union. According to the EU, high-quality and non-corrupt legal education, as well as the training of specialists in the field of justice and

law enforcement, are crucial for strengthening the rule of law and fulfilling the obligations necessary for membership in the EU.

The conclusion of the article emphasizes that reforming legal education is a key factor in strengthening the rule of law and ensuring compliance with European standards, which, in turn, is a necessary condition for further European integration of Ukraine.

Key words: *legal education, legal education, legal education reform, European integration of Ukraine, rule of law, education, law schools.*